

હિતવચનમાળા

૭૨૦૮

મુરંતના વંતની
દીલાલાલ દુર્લભરામ દલાલ તરફથી
ભેટ. તા. ૭-૧૧-૧૭.

૧૮૮૭ No. 1228
હિતવચનમાળા

પ્રકાશક

છગનલાલ ઠાકોરદાસ મોદી, બી. એ.
મુરત.

નવીન આવૃત્તિ ત્રીજી.

સંવત ૧૯૭૩

સને ૧૯૧૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅબીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૭૨૦૦

વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ

ટિલપગમમમમ

વિષય ૫૪૮૨

મુરતના વતની

શ. શ. કીલાલાઈ દુર્લભરામ દલાલ તરફથી
ભેટ, તા. ૭-૧૧-૧૭.

હિતવચનમાળા

પ્રકાશક

છગનલાલ ઠાકોરદાસ મોદી, બી. એ.

સુરત.

નવીન આવૃત્તિ ત્રીજી.

સંવત ૧૯૭૩

સને ૧૯૧૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
જાન્યવાર
ગુજરાતી હો. પીરાર્થ-સંગ્રહ
૭૨૭

૫૪૭૧

છાપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા

છગનલાલ ઠાકોરનાસ મોદી, બી. એ.

ઠે. આલાજી રોડ-સુરત.

સુરત ચૈત્યાના પુત્ર ઉપર “ સુરત સીટી ”

પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ઠાકોરનાસ માનસિંહે છાપી.

આવા નાનકડા પુસ્તકને પ્રસ્તાવનાની જરૂર નથી. નાનાં મોટાં સઘળાં એક સરખી રીતે લાભ લઈ શકે તેટલોજ હેતુ હિત-વચનમાળા જેવાં સસ્તાં પુસ્તકો બહાર પાડવામાં રાખેલો છે એટલુંજ જણાવવું બસ છે.

અનુક્રમણિકા

વિષય.	પાનું.
૧. નિત્ય કર્મ સંબંધી...	૧
૨. દાન કરવા „ ...	૨
૩. સહવાસ „ ...	૩
૪. અભ્યાસ તથા ટેવ સંબંધી ...	૩
૫ આરોગ્ય „ ...	૫
૬. ભોજન „ ...	૬
૭. વ્યવહારિક કૃત્યો „ ...	૭
૮. જાતવર્તણુક „ ...	૧૧
૯. પુત્ર અને શિષ્ય પ્રત્યે વર્તણુક સંબંધી...	૧૯
૧૦. મિત્ર પ્રત્યે વર્તણુક „ ...	૨૦
૧૧. ખીજા લોક પ્રત્યે વર્તણુક „ ...	૨૨
૧૨. સભા અથવા મેળાવડામાં રાખવાની વર્તણુક સંબંધી...	૨૯
૧૩. ભાષણ તથા વાતચિત સંબંધી...	૩૧
૧૪. વસ્તુ સંબંધી...	૩૩
૧૫. વેપાર „ ...	૩૫
૧૬. પૈસા „ ...	૩૭
૧૭. કરજ „ ...	૩૯
૧૮. પ્રવાસ „ ...	૪૦

હિતવચનમાળા

૧. નિત્યકર્મ સંબંધી.

૧. સવારના પોહોરમાં પાંચ વાગતે ઉઠવાની તથા પોતાના ધર્મ પ્રમાણે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવાની ટેવ રાખવી.

૨. સવારમાં જરૂરના કામથી ફારક થઈ આવે શું કરવાનું છે તેનું આગલી રાત્રે કરી રાખેલું ટિપ્પણ વાંચી જોઈ તે પ્રમાણે કામ કરવા મંડવું.

૩. દરરોજ કંઈ પણ નવું શિખ્યા વગર હહાડો જવા દેવો નહીં.

૪. હહાડે ઉંઘવું નહીં, કંઈ ને કંઈ પણ ઉદ્યોગ કરવો.

૫. દર વખતે જે કરવું તે સમજી વિચારીને કરવું.

૬. જેની આપણને દરરોજ જરૂર પડતી

હોય તેવી સઘળી બાબતો સંબંધી કંઈ પણ નિયમ કરી રાખવો.

૭. કંઈ નવી બાબત સાંભળવામાં કે જોવામાં આવે, અથવા તેવીનો વિચાર આવે તો તેનું ટિપ્પણ કરી રાખવું.

૮. દરેક કામ નિમેલે વખતે કરવાની સાવચેતી રાખવી ને તે કરવામાં ઝડપ તથા ચપલતા રાખવી.

૯. સંકેત પ્રમાણે—નિમેલે વખતે સઘળાં કામ થયાં કે નહીં એનો વિચાર રાત્રે સૂતા પહેલાં કરવો.

૧૦. બીજે દહાડે કરવાના કામનું ટિપ્પણ કીધા પછીજ ઉઘવાનો રિવાજ રાખવો.

૨. દાન કરવા સંબંધી.

૧. દાન આપવું તો ખરા સુશિલ કુટુંબપર ખ્યાર રાખનાર અને નિર્ધનનેજ આપવું.

૨. આંધળાં લુલાંને દાન આપવામાં આવે તો રાંધેલા અનાજ અથવા વસ્ત્રનું આપવું.

૩. ધર્માદામાં વાપરવામાં કાઢેલા પૈસા જેમ અને તેમ જલદીથી તેમાં વાપરી દેવા.

૩. સહવાસ સંબંધી.

૧. વિદ્વાન અને સહાચારી પુરૂષોનો સહવાસ રાખવો.

૨. કોઈપણ માણસનો સ્વભાવ ખરોખર જાણ્યા વગર તેની સાથે વિશેષ સહવાસ રાખવો નહીં.

૩. સ્વભાવમાં આપણા કરતાં નીચ હોય એવા માણસનો સહવાસ રાખવો નહીં.

૪. અભ્યાસ તથા ટેવ સંબંધી.

૧. પોતાની પ્રકૃતિ તપાસીને રોજ ટાઢે પાણીએ સવારના પહોરમાં ન્હાવાનો અભ્યાસ રાખવો.

૨. મહાવરાથી સઘળી આખત સહેલી
કરી નાખવાનો ચત્ન કરવો.

૩ ચિખેલી વિદ્યા ફરી ફરીને યાદ
કરી જવી

૪. આપણને પસંદ પડે એવો કોઈપણ
અંશ જોવામાં આવે અથવા તેનું નામ સાંભળ-
વામાં આવે તો તે વાંચ્યા વગર રહેવું નહીં.

૫. જે કંઈ વાંચવું તે એવી રીતે કે
અંશમાં લખેલા મુખ્ય મુદ્દા લક્ષમાં રહે.

૬. ગુરુ પાસે અથવા ખીજા કોઈ પાસે
એકાદ વિષય સમજવા માંડ્યો હોય તો તે
ગુસ્સે થશે એવા વિચારથી સમજાયો ન હોય
તોપણ સમજાયો એવું કહેવું નહીં.

૭. અંશ વાંચવો તે ઉપયોગી વિષયોનો
હોય તેજ વાંચવો.

૮. દશ પાનાં ઉપરચોટીઆં વાંચવાના કર-
તાં એકજ ખરોખર વાંચવું એ બધારે સાદું છે.

૬. નકામાં ગર્યાં મારવામાં અથવા નિરર્થક વિષયનો વાદ કરવામાં વખત ગુમાવવો નહીં.

૧૦. કેાઈ પણ વિષયની માહિતી મેળવવાની આપણને જરૂર પડે તો જે માણસ તે બાબતમાં પૂરી વાકેફગારી ધરાવતો હોય તેની પાસેથી મેળવવાની ટેવ રાખવી.

૫. આરોગ્ય સંબંધી.

૧. તબીબેત બગડે ત્યારે જરૂર !! કરી પાજ્યાં વગર રહેવું નહીં.

૨. કરી ન પાળવાથી દેખોતો ગુણ થાય તોપણ તેના કરતાં કરી પાળવાથી અવગુણ થાય તે વધારે સાફ સમજવું.

૩. શરીરને જોઈએ તેટલી કસરત આપવાનો રોજ મહાવરો રાખવો.

૪. એકજ દિવસમાં હક કરતાં જ્યાં કસરત કરવી નહીં.

૫. શરીરમાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિકાર થયેલો હાગે તો તેને માટે બેદરકાર રહેવું નહીં.

૬. માંદગીમાં ઓષડ લેવું તે સારા માહિતગાર વૈદ્ય કે ડાક્ટર શિવાય કોઈનું લેવું નહીં.

૭. રાત્રે દશ વાગતા પછી બનતા સૂધી બાગરણ કરવું નહીં.

૮. દરેક બાબતમાં સુઘડતાઈ રાખવી.

૯. શરીર ઉપરનાં વસ્ત્ર સ્વચ્છ રાખવાં.

૧૦. ખુદ્દી હવામાં ફરવાનો મહાબરો રાખવો.

૬. ભોજન સંબંધી.

૧. ખાસ કારણ વગર જમવાનો વખત પણ ચુકવો નહીં.

૨. થોડીક પણ ભૂખરહે એવી રીતે જમવું.

૩. અયોગ્ય રીતે ભૂખ કે તરસ મારવી નહીં.

૪. જમવાની વસ્તુઓમાં શક્તિ પ્રમાણે ફેરફાર કરવો.

૫. કાચી ભૂખે ખાવું નહીં.

૬. તરસ ન છતાં પાણી પીવું નહીં.

૭. ખાવાના પદાર્થ ખનતાં સુધી તાજા ને નિરોગી હોવા જોઈએ.

૮. જમવામાં કોઈને આગ્રહ કરી વધારે ખવડાવવું નહીં.

૯. પદાર્થ મીઠો ને સ્વાદિષ્ટ લાગે તો પણ વધારે ખાવો નહીં.

૧૦. ખાવાના પદાર્થ ખરોખર ચાવી શકાય, તેવી રીતે ધીમે ધીમે ખાવાની ટેવ રાખવી.

૭. વ્યવહારિક કૃત્યો સંબંધી.

૧. આપણા ધર્મ પ્રમાણે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરી દરેક કામનો આરંભ કરવો.

૨. આપણે જે કામ કરવાનું હોય તે પાર પડ્યા વગર તે સંબંધી બીજા કોઈને કહેવું નહીં.

૩. અગત્યનું કામ હોય તે આપણે પોતે કરવું.

૪. બાળન ભરોસે કોઈપણ કામનો આ-
રંભ કરવો નહીં કે તે હાથમાં લેવું નહીં.

૫. કંઈ પણ સારું કામ કરવાનો મનમાં
વિચાર આવ્યો તો તેને માટે વિલાંબ કરવો
નહીં.

૬. નકારું કામ કરવુંજ નહીં, પરંતુ
તેવું કરવાનો પ્રસંગજ આવી પડ્યો હોય
તો તેમાં બને તેટલી ઠીલ કરવી.

૭. આપણા મનથી સારું લાગે તેવું કૃત્ય
જો આપણે કર્યું હોય તો તે સુઝ પુરૂષોને
બતાવ્યા વગર ને તે બાબતમાં તેમનો
અભિપ્રાય મેળવ્યા વગર રહેવું નહીં.

૮. એકાદ સાર્વજનિક મહત્વનું કામ હોય
તો સુઝ પુરૂષની મદદથી તે પાર પાડવું.

૯. આપણે જે કૃત્ય કરવું તેમાં આપણું
અને લોકનું હિત સમાયલું હોવું જોઈએ.

૧૦. આપણે માથે લીધેલું કામ બેઠર-
કારીથી કરવું નહીં.

૧૧. હમ્મેશાં કંઈ ને કંઈ પણ ઉધાગ કર્યા કરવો.

૧૨. આપણે હાથે પાર પડે તેવું જ કામ હાથમાં લઈ તેનો આરંભ કરવો.

૧૩. આરંભેલું કામ અર્ધું કર્યા પછી વગર કારણે છોડી દઈ બીજું હાથમાં લેવું નહીં.

૧૪. એકદમ બે ચાર કામ જોડે કરવાની જરૂર પડે તો તેમાંથી વિશેષ મહત્વનું હોય તેજ પહેલું કરવું ને બીજાઓ માટે થોડો થોડો વખત રાખવો.

૧૫. સાહસનું કામ હોય તેનો એકલાએ આરંભ કરવો નહીં.

૧૬. લોકનું જોઈ દેખાદેખાથી આપણી શક્તિ ઉપરાંત કંઈ કામ કરવું નહીં.

૧૭. સઘળાં કામમાં બને તેટલું સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરવું.

૧૮. કોઈ પણ કામમાં સલાહ લેવાની

જરૂર પડે તો ખરા જીવજનન અને વિચારવાન મિત્રની સલાહ લેવી.

૧૯. કંઈ છાનું કામ હોય તો તેમાં આપણા હાથ દસ્કત કદી પણ આપવા નહીં ને તેવો પ્રસંગ આવે તો ઘણો વિચાર કરી અંદર ગુંથાવું.

૨૦. શ્રીમંત અથવા મોટા અધિકારીની કામ પ્રસંગે મુલાકાતની જરૂર પડે તો તેમને એકાંતમાં મળવું અથવા આપણને મદદ કરનાર માણસ હાજર હોય તે વેળાએ મળવું.

૨૧. કોઈપણ માણસ સાફ સાર્વજનિક કામ કરતો હોય તો તેને મદદ કરવી.

૨૨. કોઈએ કંઈ સાફ કામ કર્યું તે તેનાથી વધારે સાફ કરવાનું અભિમાન રાખવું; પરંતુ તે માણસને હલકો પાડી દેવો નહીં ને તેની ઈર્ષા કરવી નહીં.

૨૩. જ્યાં ઘણા માલિક હોય ત્યાં આપણે માથે લઈ કંઈ પણ જોખમનું કામ કરવું નહીં.

૨૪. શાસ્ત્રને આધારે જોતાં એકાદ કામ સાડુંને યોગ્ય હોય, પણ જો તે સદાચારથી અને લોકવ્યવહારથી વિરુદ્ધ હોય તો તે કરવું નહીં.

૨૫. ધણીનો વહાલો હોય એવા માણસે પણ ધણા સાથે વિરોધ થાય એવું કૃત્ય કરવું નહીં.

૮. જાતવર્તાણુક સંબંધી.

૧. કોઈપણ કાગળપર સહી કરવી તો તે કાગળમાં શું લખ્યું છે તે ખરોખર જાણ્યા વગર કરવી નહીં.

૨. યત્ન કર્યા વગર નસીબનો વાંક કાઢવો નહીં.

૩. સારાંજ કામ કરવાની ઇચ્છા રાખવી.

૪. દુર્વ્યસનથી નાસતા ફરવું.

૫. વિદ્યા મેળવી લીધી અને પરોપકાર કરી રહ્યા એવો કદી સંતોષ માનવો નહીં.

૬. સારાં કામ કરનારની સ્તુતિ વારં-વાર કરવી; એથી કરીને એવાં કામ કરનારની સ.ખ્યા વધે છે.

૭. ખાસ મહત્વનાં કારણ વગર આકર, કારકુન વગેરે જુના નોકર હોય તેને કાઢી નવા રાખવા નહીં.

૮. કોઈની લઢાઈ ભાંગવાની હોય તો તેમાં વકીલની સલાહ લેવી નહીં.

૯. પોતાનું ભણું ઇચ્છનાર માણસે અયોગ્ય કામ આદરવું નહીં, સ્વજન સાથે વિરોધ કરવો નહીં, અને આપણાથી બળવાન હોય તેની સાથે બાથ ભિડવી નહીં.

૧૦. આપણી બેવકુફીથી આપણને થયેલું નુકસાન લોકોને જણાવવું નહીં.

૧૧. આપણી પાસે અધિકાર હોય તે વેળા-એ લોકોની સાથે એવી રીતે વર્તવું કે અધિકાર ગયા પછી પણ લોકો આપણને માન આપે.

૧૨. કોઈપણ કામમાં આપણું નામ ગુમ રહે-બહાર ન પડે તેવું કરવું.

૧૩. ધનને લીધે લોક આપણને વશ થાય

તેવા યત્ન કરવા; કહેવત છે કે 'થેલીકા મ્હેં ખુલ્લા
તો રાજ કરે ગુલ્લા; તેમજ 'દામ કરે કામ.'

૧૪. ભારે નફાનું કામ હાથમાં આવ્યા વગર
તેની આશાએ થોડા નફાનું કામ છોડી દેવું નહીં.

૧૫. આપણું બાળકોને વિદ્યા શિખવવી
તે પરંપરાથી ચાલેલા રિવાજ મુજબ ન
શિખવતાં, કાળ અને સ્થિતિને માન આપી
બાળકની બુદ્ધિ કેવી ને કેટલી છે તે બ-
રાબર તપાસીને શીખવવી.

૧૬. દુષ્ટ પરિણામ થાય તેવો સંભવ
ન હોય એવા કામમાં પોતાની સ્થાના મનનું
સમાધાન કરવાનો રિવાજ રાખવો.

૧૭. અબાણુયા માણસે આપેલી બીડી
જોયા વગર એમને એમ ખાવી નહીં.

૧૮. માબાપની સેવા કરવામાં કદી ચુકવું નહીં.

૧૯. કજીઓ કંકાસ ન થાય તેવી રીતે
આપણા બાઈબાંડુ સાથે વર્તવું.

૨૦. ગરીબ સ્થિતિમાંથી ઘણી સારી સ્થિતિએ પહોંચ્યા હોયએ તો પહેલાંની સ્થિતિનો વખત વિસરી જવો નહીં.

૨૧. બનતા સુધી ભીંતની પાસે સૂવું નહીં.

૨૨. આપણા પર કોઈએ ઉપકાર કીધો હોય તો તે કદીપણ ભૂલી જવો નહીં.

૨૩. ખરું માન ને ખરી પ્રીતિ એ ધન-વાન કરતાં વિદ્વાન માટે વધારે રાખવાં.

૨૪. સારો સ્વાદિષ્ટ પદાર્થ એકલાએ ખાવો નહીં.

૨૫. સઘળાં ઉઘી ગયા હોય તો ખાસ કારણ વગર એકલાએ જાગવું નહીં.

૨૬. જે બાબતનો યોધ આપણે બીજાને આપતા હોયએ તે પ્રમાણે પહેલાં આપણે ચાલવું જોઈએ, - કહેણી તેવી રહેણી રાખવી જોઈએ.

૨૭. કોઈપણ પ્રાણી દુઃખમાં કે સંકટમાં આવી પડ્યું હોય તો આપણાથી બને તેટલી

તનની ને ધનની-જાતની તથા પૈસાની મદ
કરી તેને તેમાંથી છુટો કરવાની ટેવ રાખવી.

૨૮. છોકરાનાં શરીર ઉપર હુમ્મેશાં
માટે ઘરેણાં રાખવાં નહીં.

૨૯. જે જાણુ એકાતમાં વાત કરતા હોય
તો ત્યાં જવું નહીં.

૩૦. દરેક વાતમાંથી સરો બોધ લેવો;
કોઈના ગુણુ અલ્પ કરવા, પણ દોષ તરફ લક્ષ
આપવું નહીં.

૩૧. આણુસમજી માણુસે કરેલી સ્તુતિ
કરતાં સમજીએ કરેલી નિંદા સારી ગણવી.

૩૨. પ્રસંગ વગર નારી વાત હોય તે
પણ મેહોં બહાર કાઢવી નહીં.

૩૩. પશુકાર વગરે સરકાર દરબારે ચલ
વાનો પ્રસંગ જેમ બને તેમ દૂર કરવો.

૩૪. આપણી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, વડિલ
વગેરેનું આચરણ નહાડું મલમ પડે તો તે
ઉઘાડું પાડવું નહીં.

૩૫. આપણી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, વાડલને તમનાં નઠારાં આચરણમાંથી મુક્ત થવાને બોધ કરવો તો એકાંતમાં કરવો.

૩૬. મધુર લાષણથી પશુ પક્ષીને પણ આપણે વશ કરી લેવાં.

૩૭. જે વાત સુધરી શકે તેવી ન હોય તે સંબંધી કદી પણ વાદ કરવો નહીં.

૩૮. થોડો ફાયદો મેળવતાં ભારે નુકસાન ન થાય તેની કાળજી રાખવી.

૩૯. નદી, શિંગડાં તથા નળવાળાં પ્રાણી, અને હાથમાં શસ્ત્ર હોય તેવો મનુષ્ય, એમનો કદી વિશ્વાસ કરવો નહીં.

૪૦. રાત્રે હાથમાં લાકડી તથા ફાનસ લીધા વગર ખુલ્લા મેદાનમાં જવું નહીં.

૪૧. જે બાબતમાં આપણાથી કોઈ પણ પ્રકારે મદદ થઈ શકે તેવું ન હોય, તે વિષે ચિંતા કર્યા કરવી નહીં.

૪૨. અગ્નિ, શત્રુ અને ઘાત કરનારાં પ્રણીને નાનાં ગણી તેમની અવગણના કરવી નહીં.

૪૩. ગમે તે માણસ આપણું ખર્ચ દૂષણ ખતાવે તો તેના ઉપર ગુસ્સે ન થતાં તે દૂષણ કાઢી નાખવાનો યત્ન કરવો.

૪૪. સંકટ આવી પડે ત્યારે નકામી ચિંતા ન કર્યા કરતાં તેમાંથી શી રીતે છુટ થવું તેનો વિચાર કરવો ને તે માટે પ્રયત્ન કરવો.

૪૫. આપણા વેપારની સ્થિતિ, પુસ્તકે અને અગત્યની ચીજો આપણે જાતે વારંવાર તપાસવી.

૪૬. આપત્તિના વખતમાં કારણ વગર ઘરડાંવરડાંનાં વળાણ કદી પણ કરવાં નહીં.

૪૭. કોઈ જગ્યાએ ખેસવાની જરૂર પડે તો લોહને શંકા જાય (દારૂની દુકાન કે જુગાર રમાતો હોય) તેવી જગ્યાએ કદી પણ ખેસવું નહીં.

૪૮. કંઈ લાભ થાય તો તેથી થતો હુષ મનમાં રાખવો, ને કંઈ હાનિ થાય તો તેથી

તી દિલગીરી અને તેટલી ગુપ્ત રાખવી.

૪૯. જેનું પરિણામ નહાડું થવાને, સંભવ હોય તેવો વિનોદ-તેવી ગમ્મત કદી કરવી નહીં.

૫૦. આપણે જાણતા ન હોઈએ એવી વાત સંબંધી કંઈ બોલવું નહીં, અને કોઈને સલાહ પણ આપવી નહીં.

૫૧. જે કંઈ લખવામાં આવે તે સામાને સમજ પડે તેવી રીતે લખવું.

૫૨. સામા માણસની છાની વાત હોય તે કદી પણ કારણ શિવાય તેને પૂછવી નહીં.

૫૩. પારકા માણસની છાની વાત આપણુ જાણવામાં આવે તો તે કદી બહાર પાડવી નહીં.

૫૪. અવિચારી માણસની નોકરી કરવી નહીં, ને તેની પાસે રહેવું નહીં.

૫૫. પોતાનાં વખાણુ પોતે જાતે કદી રવાં નહીં.

૯. પુત્ર અને શિષ્ય પ્રત્યે વર્તણુક સંબંધી.

૧. વિદ્યા અને નીતિ શિખવવાની બાબતમાં પુત્ર અને શિષ્યને લાડ લડાવવાં નહીં.

૨. પુત્ર અને શિષ્યને જે વાત કહેવામાં આવે તે તે સમજે તેવી રીતે કહેવી.

૩. પુત્ર અને શિષ્યનાં વખાણુ તેના સાંભળતાં કદી કરવાં નહીં.

૪. પુત્ર અને શિષ્યની શરીર સંપત્તિ જેમ અને તેમ સારી રહે ને હુમ્મેશાં વધે તે ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું.

૫. પુત્ર અને શિષ્યને રોજ મારવા નહીં.

૬. પુત્ર અને શિષ્ય કંઈ ગુન્હો કરે ને પછી તે કબૂલ કરે તથા તે ગુન્હો માટે તેને ખરો પશ્ચત્તાપ થયો હોય તો તેને બીજી કોઈ પ્રકારની શિક્ષા કરવી નહીં.

૧૦. મિત્ર પ્રત્યે વર્તાણુક સંબંધી.

૧. જે મ્હોડે બોલવામાં મીઠો હોય, પણ મનમાં કપટ રાખતો હોય, અને જે ભટકતો તથા કેફી હોય એવા માણસ સાથે કદી પ્રીતિ બાંધવી નહીં, અને તેવા માણસ ઉપર વિશ્વાસ પણ રાખવો નહીં.

૨. જે સોબતી સાથે એકવાર દુશ્મનાઈ થઈ હોય તેની સાથે ફરીથી પ્રીતિ બાંધવીજ નહીં, અને કદાપિ જો તેવો પ્રસંગ આવી પડે તો તેની સાથે ઘણી સાવચેતીથી વર્તવું.

૩. સામા માણસનું મન બરોબર પારખ્યા વગર છુપી અને ખાનગી વાત તેને કહેવી નહીં.

૪. મિત્ર સાથે કોઈપણ કામમાં વાદ કરવો નહીં.

૫. મિત્રની સાથે લેણદેણનો વ્યવહાર રાખવો નહીં.

૬. મિત્ર નારાજ થશે એવી ધાસ્તી ન રા-

ખતાં ખરી અને તેના હિતની વાત તેને કહેવાની ફરજ સમજવી.

૭. સ્નેહ કરવો તો સરખે સરખામાં કરવો.

૮. ખાંધેલી પ્રીતિમાં વધારો કરવા અથવા કંઈ નહીં તો તે કાયમ રાખવા સાફ સ્નેહી સાથે પત્રવ્યવહાર રાખવો.

૯. આપણા શેઠ કે ધણીના શત્રુની સાથે મિત્રાચારી રાખવી નહીં.

૧૦. આપણા શેઠને અથવા મિત્રને કંઈ વાત કહેવામાં આવે તો તે સારી અને હિત કરે તેવી હોવી જોઈએ.

૧૧. સ્નેહી સાથે તોછડાઈથી વાત ન કરવી, પણ તેનું માન રાખીને વાત કરવી.

૧૨. કંઈ કારણસર સ્નેહી પાસે કંઈ વસ્તુ માગવાની જરૂર પડે તો તેનું મન ખુશીમાં હોય તેવી વેળાએ માગવી.

૧૩. મિત્રાચારી વખતે કહેલી છાની વાત
હોસ્તી તુટે તો પણ બીજાને કહેવી નહીં.

૧૪. પૈસાના ઘણા લોભી મિત્રનો દ્રવ્યના
સંબંધમાં વિશ્વાસ રાખવો નહીં.

૧૧. બીજા લોકપ્રત્યે વર્તણુક સંબંધી.

૧. આપણાથી મોટા હોય તેમની સાથે
તેમજ મિત્ર વગેરે સાથે નમ્રપણાથી વર્તવું.

૨. પ્રસંગોપાત કોઈ પક્ષ સ્વીકારવાની
જરૂર પડે તો ખરાનો પક્ષ લેવો.

૩. સારી વાત હોય તો તે નાના માણુ-
સની પણ સાંભળવી.

૪. ધર્મ સંબંધી વાદ કરવો નહીં.

૫. મશ્કરી ઠઠામાં પણ જુકું બોલવું નહીં.

૬. કોઈનો પણ કદી વિશ્વાસઘાત કરવો નહીં

૭. આસપાસ કોઈ બહારનો માણુસ નથી

એવી પક્ષી ખાતરી કરી દહાડેજ છાની વાત હોય તે કરવી.

૮. છાની વાત રાતે કરવીજ નહીં. કહેવત છે કે વાત ન કરવી વાટે ને વાત ન કરવી રાતે; પરંતુ રાતે તેવી વાત કરવાની જરૂર પડે તો બીજા કોઈ જાણી શકે નહીં તેવો પાકો બંદોબસ્ત રાખીને કરવી.

૯. પારકાનાં પણ સંબંધી કંઈ પણ વાત કરવી નહીં.

૧૦. છોકરાંની લડાઈ ઉપરથી મોટાઓ સાથે બોલાચાલી કરવી નહીં.

૧૧. ફક્ત બીજાના કહેવા ઉપરથી કોઈ સાથે દ્વેષ કરવો નહીં.

૧૨. શત્રુના મીઠા બોલવા ઉપર ભરોસો રાખવો નહીં.

૧૩. આપણાં છોકરાંઓ આગળ અને

ધરનાં માણસો આગળ નહારા શબ્દોનો ઉચ્ચાર સરખો કરવો નહીં.

૧૪. દુષ્ટ અને દુરાચારી લોકો સાથે સ્નેહ ખાંધવો નહીં.

૧૫. આંધળાં પાંગળાં વગેરે દયા ઉત્પન્ન કરે તેવાં ખોડવાળાં માણસોને તેમની ખોડ માટે હસવું નહીં.

૧૬. લોકો આપણાં વખાણુ કરે તો તેથી કુલાઈ ન જતાં વિચારપૂર્વક આપણી રહેણી રાખવી.

૧૭. અનધિકારી માણસે પૂછેલી વાતનો તેને ઉત્તર આપવો નહીં.

૧૮. કારણુ વગર કોઈને ઘેર જવું નહીં.

૧૯. કોઈ પણ પ્રકારનો કાગળ કોઈને લખી આપવાની જરૂર પડે તો તેની નકલ આપણી પાસે ખનતા સૂધી રાખવી.

૨૦. આપણાથી અને તેટલે દરજ્જે ખીજના ગુણનાં વખાણુ કરવાં.

૨૧. કોઈને પણ કોઈપણ પ્રકારનું વચન આપવામાં આવે તો તે વિચારીને અને તેનું કંઈ સાફ પરિણામ થાય તેવા પ્રકારનું આપવું.

૨૨. આપણા કરતાં મોટા ગૃહસ્થને ઘેર આપણી મરજીવિરૂદ્ધ કંઈ મત આપવાનો પ્રસંગ આવી પડે તો મૂળા બેસી રહેવું.

૨૩. મોટા અધિકારીને અથવા શ્રીમંતને મળવા જવું પડે તો તે પહેલાં તેમના નોકર મારફત ખબર આપ્યા પછી તેમની પાસે જવું.

૨૪. ત્રાહિત માણસનો ન્યાય ચુકવવાનું કામ આપણી પાસે આવે તો પક્ષપાત કીધા વગર તે ચુકવવો.

૨૫. આપણા સ્વર્થની ખાતર કદી પણ સામા માણસનું નુકસાન કરવું નહીં.

૨૬. પરગામ જઈ રહેવાનું થાય તો ત્યાંના ગડબડિયા દોકનું મન મેળવી લેવું.

૨૭. કોઈ પણ માણસનો પક્ષ લઈને પારકી લડાઈ હોરવી નહીં.

૨૮. આપણા કરતાં મોટા માણસના લ-
વાદ તરીકે આપણે કદી કામ કરવું નહીં.

૨૯. પારકા માણસની રૂબરૂમાં છાનો
કાગળ કદી લખવો નહીં.

૩૦. આપણે બેઠા હોઈએ ને બીજે કોઈ
કાગળ લખતો હોય તો તે વાંચવો નહીં.

૩૧. આપણે બીજા કોઈને ઘેર ગયા હોઈ-
એ ત્યારે ત્યાં પારકો કાગળ અગાડી પડ્યો
હોય તોપણ તે વાંચવો નહીં.

૩૨. આપણે કંઈ બોલ્યા હોઈએ તે ઉપ-
રથી તકરાર ઉઠે અને વાત વધી પડે તેવો
પ્રસંગ આવે તો તેવું બોલેલું આપણે પાછું
બેંચી લેવું.

૩૩. આપણે ઘેર કોઈ આવે તો તેની
ચોખ્ખતા પ્રમાણે તેનો સત્કાર કરવો.

૩૪. આપણે જાણતા હોઈએ તેવી કંઈ વાત

કોઈ માણસ હોંસમાંને હોંસમાં આપણને કહે-
વા જાય તો તે શાન્તચિત્તથી સાંભળી લેવી.

૩૫. મ્હોડે ઘણું મીઠું બોલનાર મા-
ણસ સાથે ઘણી સાવચેતીથી વર્તવું.

૩૬. આપણે કોઈની મશ્કરી કરી હોય
અને પછી તેનો લાગ ફાવે ત્યારે તે આ-
પણી મશ્કરી કરે તો ગુસ્સો લગાડવો નહીં.

૩૭. લોકો આપણી સાથે અમુક રીતે
વર્તે એવી ઈચ્છા આપણે રાખીએ તો તેવી રીતે
પહેલાં આપણે તેમની સાથે વર્તવું જોઈએ.

૩૮. ઘણા ક્રોધી તથા ઘણા અભિમાની
પુરુષ સાથે વધારે બોલવાનો પ્રસંગ આ-
વવા દેવો નહીં.

૩૯. બીજાઓની નિંદા કરતો હોય અ-
થવા આડી ખાતો હોય તેવા માણસના દેખતાં
આપણી છાની વાત કદી કરવી નહીં.

૪૦. આપણા ઉપર કીધેલા ઉપકારનો
બદલો વાળવાનું જરૂર મનમાં રાખવું.

૪૧. કંઈ કામ માટે લલામણુનો કાગળ આપવો પડે તો તેનું માન રાખે એવા માણસ ઉપરજ લખી આપવો.

૪૨. કોઈ માણસનો હાથ સંકડામણુમાં આવી પડ્યો હોય ને પૈસા સંબંધી ભીડમાં આવી પડ્યો હોય, તો તેની અને આપણી ગુજસ તપાસીને તેને તેમાંથી છુટો કરવામાં મદદ કરવી.

૪૩. કોઈને કંઈ અધિકાર આપવામાં આવે તો તેની યોગ્યતા જોઈ વિચારીને આપવો.

૪૪. કોઈ માણસ કોઈની લલામણુ કરવા આપણી પાસે આવ્યો હોય, નેજેની લલામણુ તે કરતો હોય તેનામાં કોઈ બાળતનું દૂષણ છે એવી આપણી ખાતરી હોય તો તે લલામણુ કરવા આવેલા માણસના દેખતાંજ તરત તેની નિંદા કરવી નહીં.

૪૫. નવા માણસપર એકદમ ભરોસો રાખવો નહીં.

૪૬. જેની સોખતમાંથી હુદ્ડુ' હોય તેને થોડું પૈસા અથવા થોડી કિંમતની કંઈ વસ્તુઓ ઉછીની આપવી અને ઘણી સખતાઈ કરી તેની ઉચ્ચાણી રાખવી નહીં.

૪૭. શ્રીમંત પુરૂષ આગળ કંઈ બોલવું થાય તો તેના મતની વિરુદ્ધ કંઈ બોલવું નહીં.

૪૮. કોઈની સાથે જાગમાં કંઈ કામ કરવાનો વિચાર થાય તો તે સંબંધી તેની સાથે સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવ કરવો.

૪૯. આકર, મજુર, દુધવાળી, દળણુવાળી વગેરે લોકોને પૈસા આપવાના હોય તો આપણી પાસે થોડા બાકી દેવા રાખીને આપવા.

---

૧૨. સખા અથવા મેળાવડામાં રાખવાની વર્તણૂક સંબંધી.

૧. આપણામાં કહેવત છે કે 'બેસવું નેઈ કે ઉઠાડે નહીં કોઈ' તે પ્રમાણે કોઈ સખામાં કે

જમવા વગેરે કામ માટે ગયા હોઈએ ત્યાં એવી જગ્યા જોઈ એસવું કે જ્યાંથી કોઈ ઉઠવાનું કહે નહીં.

૨. સભામાં અથવા મોટા જાહેર મેળાવડામાં ઓડકાર ખાવા પડે અથવા બગાસાં આવે તો તે જેમ અને તેમ ધીમેથી ખાવાને બનતાં સૂધી સામા માણસના જાણવામા ન આવવા દેવાં.

૩. સભા અથવા મોટા જાહેર મેળાવડામાં કંઈ હસવા જેવી વાત આવે તો તે વેળાએ ધીમેથી હસવું.

૪. જે સમાજમાં આપણને ભાષણ કરવાની જરૂર લાગે તે સમાજ જે મતને ઘણે ભાગે અનુસરે તેવા પ્રકારનું ત્યાં ભાષણ કરવું.

૫. કોઈ મેળાવડા કે સભામાં ભાષણ, વ્યાખ્યાન, હરિકીર્તન વગેરે ચાલતું હોય તે વખતે પાસે બેઠેલા માણસો સાથે વાતો કરવી નહીં.

૧૩. ભાષણ તથા વાતચિત સંબંધી.

૧. સભા અથવા બીજી કોઈ જગ્યાએ બોલવાની જરૂર પડે ત્યારે બીજો કોઈ બોલતો હોય તો તેની વચ્ચે આપણે બોલવું નહીં.

૨. ચાડીઆ કે મૂર્ખ માણસ પાસે હોય તો કંઈ વાત મ્હોં બહાર કાઢવી નહીં.

૩. હસતાં હસતાં ભાષણ કરવું નહીં, અને કંઈ બોલવા માંડ્યું હોય તો તેમાં શરમાવું નહીં.

૪. વિદ્યા, વય અથવા અધિકારની બાબતમાં મોટા હોય તેવા પુરૂષ આગળ ભાષણ કરવું તો નમ્રપણાથી કરવું.

૫. સરખે સરખા આગળ ભાષણ કરવું તેમાં સામાનું માન જાળવીને સહ્યતાથી બોલવું.

૬. ગમે ત્યાં પણ ભાષણ કરવું તે સાંભળનારા ખોટું કહે એવું કરવું નહીં.

૭. પરિણામે હાનિકારક હોય તેવું પણ ભાષણ કરવું નહીં.

૮. નહારા શબ્દ આપણા મોંમાંથી કદી કાઢવા નહીં, છતાં ક્રોધ, બુદ્ધિ-વગેરે કારણને લીધે તેવા શબ્દ બોલવાનો પ્રસંગ આવી જાય તો મનમાં ૧ થી ૧૦ સૂધી બોલ્યા પછી તેવા શબ્દ મોંમાંથી કાઢવા.

૯. રાજા, શ્રીમંત, બાળક, વૃદ્ધ, વિદ્વાન, સ્ત્રી, મૂર્ખ, અને ગુરુ એમની અગાડી વાદ જાય તેવા પ્રકારનો ઉત્તર આપવો નહીં, ને એમની સાથે વાદ કરવો નહીં.

૧૦. પોતાની જાતી અનુભવ વગર કોઈ પણ વાતની કદી ખાત્રી આપવી નહીં.

૧૧. મૂર્ખ અને અવિચારી માણસ આગળ મોંઘની વાત કરવી નહીં.

૧૨. આપણા કરતાં મોટાં માણસ એક બીજા સાથે વાત કરતાં હોય તો આપણે વચમાં બોલવું નહીં.

૧૩. સામાના પૂછ્યા શિખાય આપણે કોઈ વાત કહેવી નહીં

૧૪. કોઈ પણ વખત કંઈ સાચાં કરવું કે બોલવું તે બનતા સૂચી આધારવાળું હોવું જોઈએ.

૧૫. 'હોઠ બહાર તે કોટ બહાર' એ હુમ્મશાં યાદ રાખવું.

૧૪. વસ્તુ સંબંધી.

૧. બનતાં સૂચી સામાની વસ્તુ વાપરવી નહીં.

૨. લોકની પાસે માગી લાવેલી જણસ તેને કબુલ કરેલે વખતે પહોંચતી કરવી.

૩. લોકની વસ્તુ માગી લાવવાની આપણને જરૂર પડે, તો તેને જેટલી મુદતમાં પાછી આપવાની આપણને ખાત્રી હોય તે કરતાં બમણી મુદત તેના માલિકને કહેવી.

૪. મિત્રની કંઈ ચીજ અડચણને ક્ષીયે

લાવેલા હોઈએ તો તેને કાળજી રાખી સાચવવી; પરંતુ કદાપિ તે ખરાબ થઈ કે બગડી તો તે મિત્રને જણાવ્યા પહેલાં સમીકરાવીને આપવી.

૬. એકાદ પુસ્તક, લુગડું, કે કોઈપણ ચીજ લોક પાસેથી આપણા કામ માટે લાવવામાં આવે તો તેના ઘણીની સમક્ષ તે જરોખર તપાસીને લાવવી.

૭. ખીજને આપેલી વસ્તુ તે પાછી લાવે ત્યારે તેની સમક્ષ તે જરોખર તપાસીને લેવી.

૮. કંઈ અડચણને લીધે આપણાં પુસ્તક બગેરે વસ્તુઓ પારકાને ઘેર મૂકવાની જરૂર પડે તો તેના વિષયથી માહિતગાર હોય તેવા માણસને ઘેર તે મૂકવી નહીં, કારણ કે તે પાછી મેળવવાની પંચાત પડે છે.

૯. વીણા, મૃદંગ, સિતાર ઇત્યાદિ વગાડવાનો સાજ ગવૈયાને ત્યાં અથવા તે વગાડવાનો શોખ રાખનારને ઘેર મૂકવો નહીં.

૧૫. વેપાર સંબંધી

૧. વેપાર કરવો તો માલની આપલેનો કરવો—સદ્દેા કરવો નહીં.

૨. વ્યાજનો ધંધો કરવામાં આવે તો થોડા વ્યાજનો ધંધો કરવો.

૩. વેપારમાં અને જમવામાં શરમ રાખવી નહીં.

૪. એકાદ વસ્તુ ખરીદ કરવાની હોય તો જેની પાસેથી લેવાની હોય તેની ચોજ્યતા જોઈ લેવી—તે માણસ કેવો છે તેની ખાતરી કરીને લેવી.

૫. બજાર ભાવ કરતાં ઘણી સસ્તી મળતી હોય તે વસ્તુ ખરીદ કરવી નહીં.

૬. દોષપણ વસ્તુ ખરીદવાની જરૂર પડે તો ચાર પાંચ જગ્યાએ તેનો ભાવ પૂછીને લેવી.

૭. સોના રૂપાની જાણસ ઘરેણે રાખવામાં આવે અથવા ખરીદ કરવામાં આવે તો ગુપ્ત

રીતે તે ન લેતાં સારી ચોકસી કરીને રાખવી.

૮. કેટલાંક વેપારી માત્ર મ્હોડે મીઠા-
ખોલા હોય છે, માટે તેમની પાસેથી કશી
ઉપાર માલ લાવવો નહીં.

૯. અમુક વસ્તુ પછવાડેથી ચોંધી મળશે
તેથી ખાસ્તીથી તે હાથમાં આવ્યા વગર
અગાઉથી તેના પૈસા આપવા નહીં.

૧૦. વેપારીને ત્યાં ખાતું રાખવાનો
પ્રસંગ આવે તો હાથકસ્કતનું રાખવું.

૧૧. કોઈ પણ વસ્તુ આપણને ખરીદ
કરવાની જરૂર હોય તો આપણા કરતાં
શ્રીમંત પુરૂષની મારફત તે લેવી નહીં.

૧૨. ખીજા માણસ પાસેથી ઉછીન કે
થોડે વ્યાજે રૂપિયા લાવીને વધારે વ્યાજ મેળ-
વીશું એવી આશા રાખી વેપાર ખેડવો નહીં.

૧૬. પૈસા સંબંધી.

૧. આપણે પોતાને હાથે આપણા પૈસા ખરચ્યા હોય તો તેની નોંધ રાખવી.
૨. લુગડાલસ્ટામાં ધણી પૈસા ખરચવા નહીં.
૩. આમણી આવક કરતાં બસ્ટી ખરચ સંપાદો નહીં. આમકનો ચીક તૃતિયાંશ આખર વધારેમાં વધારે અર્ધો ભાગ ખરચવો.
૪. આવકના પ્રમાણમાં રોજ થોડું પણ બચાવવું.
૫. બીજાને પૈસા આપવામાં આવે તે કાગળપર કે ચીપડીમાં લખ્યા પછી આપવા.
૬. બીજા પાસે પૈસા લેવામાં આવે તો પહેલાં હાથમાં લઈ પછી જમી કરવા.
૭. જે વસ્તુને આપણે કહી ઉપયોગ કરવાના નહીં તે જમી તેટલી સસ્તી જમી તોપણ ખરીદ કરવી નહીં.

૮. 'બક્ષીસ લાખની પણ હિસાબ કોડી-નો' એવો નિયમ પૈસાની આપલેમાં રાખવો.

૯. ચાકર વગેરે માણસોને અગાઉથી પૈસા આપવા નહીં.

૧૦. ચાકર વગેરેને પૈસા આપવામાં આવે તો તે થોડા થોડા આપી તે સંબંધી આપણા હાથની નોંધ કરીને તેને આપવાની રીત રાખવી.

૧૧ સસ્તો માલ મળશે એવું ધારીને કોઈને ખાતરી વગર અગાઉથી તેના પૈસા આપવા નહીં.

૧૨ શ્રીમંત અથવા ગંરીબ દરેક માણસે સાધારણ રીતે રોજ અને વિશેષ કરીને લગ્ન વગેરે પ્રસંગ ઉપર પોતપોતાના ગળા પ્રમાણે ખર્ચ કરવો.

૧૩. એક વખત ખર્ચ કરવાનો હોય તેના કરતાં કાયમનો ખર્ચ લાગુ પડે તેવું હોય તેમાં વિચાર કરવો.

૧૪. એકજ માણસને નાણાની મોટી રકમ ધીરવાને બદલે થોડી થોડી ઘણાને ધીરવાને રિવાજ રાખવો.

૧૫. વેપારીએ એક માણસ કરતાં વધારેની સ.થે લેણુદેણુ રાખવું; ને પૈસાની જરૂર ન હોય ને નાણું ઘરમાં પડી રહેવાથી બ્યાજમાં નુકસાન થાય તેવું હોય તોપણ વખત બે વખત બીજા પાસેથી રૂપિયા મંગાવવાનો રિવાજ રાખવો.

૧૭. કરજ સંબંધી.

૧. કરજ કરવાની જરૂર પડે તો હલકા માણસનું કરજ કરવું નહીં.

૨. રૂપિયા કરજે લેવાની જરૂર પડે તો હલકા માણસનું કરજ કરવું નહીં.

૩. રૂપિયાની જરૂર પડે તો આપણી જણસ ગીરે મૂકવી નહીં, પણ વેચી નાંખવી.

૪. કોઈના જામીન કદી થવું નહીં.

૫. કરજ કરીને હાગીના કદી બનાવવા નહીં.

૬. ધણા માણસનું થોડું થોડું દેવું રાખવાને બદલે એકનું દેવું વધારે રહે એ બહેતર છે.

૧૮. પ્રવાસ સંબંધી.

૧. પરગામ જતી વેળાએ ઓળખાણ વાળાની અને આપણા કરતાં કંઈક મજબુત અને સાબધ હોય તેવાની સોબત કરવી.

૨. રાત્રે મુસાફરી કરવી નહીં, ને તેવી જરૂરજ પડે તો નિદાન એકલાએ તો જવું નહીંજ.

૩. મુકામ કરવો તો કંઈક જાહેર જગ્યાએ રહીને ત્યાં જ કરવો.

૪. મુકામ ઉઠાવી જતી વેળાએ કંઈ રહ્યું
સહ્યું તપાસીને જોવું.

૫. નાસ્તો કરવાને રસ્તામાં ઉતરવાનું થાય
તો રસ્તાથી થોડેક દૂર એક બાબુએ ઉતરવું.

૬. ઘણું ખર્ચ ચોમાસામાં પ્રવાસે જવું નહીં.

૭. પ્રવાસમાં નીકળતી વેળાએ આપણી
સાથે લીધેલી વસ્તુની નોંધ કરી લેવી.

૮. પ્રવાસમાં થોડું માથું ને દોરીઢોટો
અવશ્ય જોડે રાખવાં.

૯. જે ચીજ વગર પ્રવાસમાં આપણે અટકી
પડીએ તેવી ચીજ રાખવા વિસરવું નહીં.

૧૦. પ્રવાસમાં કિંમતી હાજીના શરીર પર
રાખવા નહીં.

૧૧. પ્રવાસમાં માથું ઉઘાડું રાખવું નહીં.

૧૨. ગામ જતાં ચાકર વગર છૂટો થોડેજ
રાજે ઠેરવી જવો નહીં.

૧૩. ગામ જવાને માટે મફત (મિત્રનું કે પારકાનું) વાહન લઈ જવું નહીં.

૧૪. આગગાડીમાં કે ગારીમાં પ્રવાસ કરવામાં આવે તો તેના પાછલા ભાગ તરફ મ્હેં રાખી બેસવું.

૧૫. પ્રવાસમાં ગાડીઘોડા વગેરે ભાડે કરવાં તે ઓળખાણુ વગરનાનાં કરવાં નહીં. ભાડે લાવનારનું નામઠામ પૂછી રાખવું.

૧૬. પ્રવાસથી ઘેર આવતાં રાત પડે તો ગાડીમાંનો સામાન કાઢ્યા પછી તે સઘળો તપાસી ગાડીમાં હાથ ફેરવી જોવો ને પછી ગાડીવાળાને રજા આપવી.

૧૭. ગાડીઘોડા ભાડે કરવામાં બાનું આપવું પડે તો ભાડું કરનારની જણસ (ગાડીવાળાનું જોતર, ઘોડાવાળાનો તોબરો વગેરે) આપણે ત્યાં રાખ્યા વગર આપવું નહીં.

૧૮. આગગાડીમાં બેસવું થાય તો બારી તરફના પાટિયાપર બેસવું.

૧૯. આગગાડીમાંથી ઉતરવાના વખત અંગાઉ એક ઘડી પહેલાં આપણે સઘળો સામાન એકઠો કરી તૈયાર રહેવું.

૨૦. કાદવમાં કેટલીક વાર કાંટા હોય છે માટે તે ભોંકાય નહીં ને જણાઈ આવે તેટલા માટે કાદવમાં ચાલતાં યગ હજવેથી અંદર મૂકવો.

૨૧. આપણે પ્રવાસમાં પ્રરતા હોઈએ ત્યારે ઘેર આપણા વડિલ વગેરે માણસો હોય તેમના ઉપર વખતો વખત પત્ર લખવાનું રાખવું.

૨૨. આડો રસ્તો ટુંકો હોય તોપણ તે રસ્તો જવું નહીં.

૨૩. ચોમાસામાં ભીંતની અડોઅડ ચાલવું નહીં.

(૪૪)

૨૪. જંગલમાં ચાલતા હોઈએ ને પુકળ
વરસાદ પડતો હોય તો ઝાઝી નીચે બાજ્ય
માટે બેસવું નહીં.

૨૫. ઘણો શ્રમ કરવાને લીધે બકારો થયો
હોય તો તે લુછી નાંખી થોડી વાર પ્રછી ન્હાવું.

